

Maciej TRZCIŃSKI

redakcja naukowa

ARCHEOLOGIA
SĄDOWA
W TEORII
I PRAKTYCE

Jerzy KAWECKI, Paweł KONCZEWSKI

Krzysztof SZWAGRZYK, Maciej TRZCIŃSKI

a Wolters Kluwer business

Maciej TRZCIŃSKI

redakcja naukowa

ARCHEOLOGIA
SĄDOWA
W TEORII
I PRAKTYCE

Jerzy KAWECKI, Paweł KONCZEWSKI
Krzysztof SZWAGRZYK, Maciej TRZCIŃSKI

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX
a Wolters Kluwer business

Warszawa 2013

Recenzent
Prof. dr hab. Artur Błażejowski, Uniwersytet Wrocławski

Wydawca
Izabella Matecka

Redaktor prowadzący
Marzena Molatta

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Świerk-Bożek

Łamanie
Wolters Kluwer Polska

Projekt graficzny okładki
Studio Kozak

Zdjęcie na okładce
Paweł Konczewski

Poszczególne części napisali:
Maciej Trzciniński – rozdziały 1 i 2
Krzysztof Szwagrzyk – rozdział 3
Jerzy Kawecki – rozdział 4
Paweł Konczewski – rozdział 5

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska SA, 2013

ISBN: 978-83-264-4057-1

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska SA

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
Rozdział 1	
Przedmiot i zakres badań archeologii sądowej	15
1.1. Problemy z właściwą identyfikacją dyscypliny	15
1.2. Archeologia a nauki sądowe	17
1.3. Archeologia a kryminalistyka – różnice i podobieństwa	18
1.4. Współczesne badania archeologiczno-sądowe. Wprowadzenie do problematyki	23
Rozdział 2	
Prawo w archeologii sądowej	31
2.1. Zabytek archeologiczny	31
2.2. Badania archeologiczne	33
2.3. Prawo a śmierć	34
2.3.1. Definicja śmierci	35
2.3.2. Oględziny zwłok	36
2.3.3. Ekshumacja zwłok	38
2.3.4. Zwłoki, szczątki ludzkie	40
2.3.5. Zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstwa wojenne	41
2.4. Broń palna i amunicja	45
2.5. Archeolog jako biegły sądowy	49
Rozdział 3	
Badania historyczne w archeologii sądowej	52
3.1. Uwagi wstępne	52
3.1.1. Państwo w roli sprawcy	53
3.1.2. Prawo jako narzędzie represji	54
3.1.3. Struktury terroru	57
3.1.4. Kadry aparatu przymusu	60
3.1.5. Statystyka zbrodni	62
3.2. Procedury śmierci	63
3.2.1. Procesy sądowe	64
3.2.2. Rozstrzelanie	64
3.2.3. Powieszenie	65

3.2.4. Metoda katyńska	66
3.2.5. Egzekucje publiczne	68
3.2.6. Wykonawcy zbrodni	70
3.3. Postępowanie ze zwłokami	70
3.3.1. Pochówki na cmentarzach	71
3.3.2. Zakłady anatomii	72
3.3.3. Inne miejsca	73
3.3.4. Zacieranie śladów	73
3.4. Dokumenty śmierci i ich analiza	74
3.4.1. Archiwalia aparatu bezpieczeństwa	76
3.4.2. Akta śledcze Urzędu Bezpieczeństwa i Informacji Wojskowej	78
3.4.3. Akta śledcze prokuratorskie	78
3.4.4. Akta sądowe	79
3.4.5. Akta nadzoru nad wykonaniem kary	80
3.4.6. Dokumenty więzienne	81
3.4.7. Pozostałe zbiory	82
3.5. „Pola więzienne” Cmentarza Osobowickiego we Wrocławiu	83
3.6. Podsumowanie	86

Rozdział 4

Medycyna sądowa w archeologii sądowej	87
4.1. Uwagi wstępne	87
4.2. Tanatologia sądowo-lekarska	88
4.2.1. Systematyka różnych rodzajów śmierci według jej przyczyn i rodzajów	88
4.2.2. Patomechanizm śmierci	89
4.2.3. Samoistne procesy przeobrażeniowe zwłok	90
4.3. Zasady i możliwości określania czasu zgonu w odniesieniu do szczątków ludzkich	93
4.4. Traumatologia sądowo-lekarska	93
4.4.1. Narzędzia tępe, tępokrawędziste	94
4.4.2. Narzędzia ostre	95
4.4.3. Narzędzia kończyste	96
4.4.4. Broń palna, gazowa i urządzenia „broniopodobne”	97
4.4.5. Rany postrzałowe	97
4.4.6. Charakterystyka typowych obrażeń w okolicy rany wlotowej w zależności od rodzaju postrzału	98
4.4.7. Kanały ran postrzałowych	99
4.5. Rekonstrukcja mechanizmów i okoliczności powstania obrażeń ciała	100
4.5.1. Oddziaływanie podstawowych czynników fizycznych na ciało ludzkie	101
4.5.2. Oddziaływanie podstawowych czynników chemicznych na ciało ludzkie	103
4.5.3. Zatrucia niektórymi metalami ciężkimi	104
4.5.3.1. Zatrucia arsenem	104

4.5.3.2. Zatrucia rtęcią	104
4.5.3.3. Zatrucia ołowiem	105
4.6. Identyfikacja zwłok i szczątków o nieustalonej tożsamości	105
4.6.1. Tatuże	106
4.6.2. Znamiona zawodowe	107
4.6.3. Indywidualne cechy wyglądu twarzy i głowy składające się na rysopis	107
4.6.4. Oznaczenie płci, wagi, wzrostu oraz wieku	107
4.6.5. Cechy miednicy wykorzystywane przy różnicowaniu płci ..	109
4.6.6. Badania metodą superprojekcji	110
4.6.7. Rekonstrukcja plastyczna wyglądu zmarłej osoby za życia .	110
4.6.8. Badania laboratoryjne – badania mikroskopowe, identyfikacja DNA	112
Rozdział 5	
Archeologia sądowa w praktyce	113
5.1. Zakres badań i oczekiwania wymiaru sprawiedliwości	113
5.2. Poszukiwania miejsca zdarzenia	117
5.2.1. Analiza dokumentów pisanych i zeznań świadków	118
5.2.2. Analiza map i planów	120
5.2.3. Analiza fotografii lotniczych i satelitarnych	122
5.2.4. Lotniczy skaning laserowy. Prospekcja termiczna	126
5.2.5. Badania powierzchniowe	127
5.2.6. Badania geofizyczne	134
5.2.7. Badania sondażowe	145
5.3. Badania wykopaliskowe miejsc spoczynku szczątków ludzkich ...	151
5.3.1. Konteksty odnajdywania szczątków ludzkich	151
5.3.2. Organizacja pracy, przygotowanie techniczne	159
5.3.3. Eksploracja grobu pojedynczego	160
5.3.4. Eksploracja mogiły masowej lub grobu zbiorowego	166
5.3.5. Eksploracja rozproszonego miejsca zalegania szczątków ludzkich	169
5.4. Inne miejsca zdarzeń badane wykopaliskowo	170
5.5. Dokumentacja polowa	171
5.5.1. Dokumentacja opisowa	171
5.5.2. Plany i szkice	173
5.5.3. Dokumentacja fotograficzna i filmowa	174
5.6. Zabezpieczanie i analiza przedmiotów	175
5.6.1. Próbkki biologiczne	175
5.6.2. Wytwory kultury materialnej	183
5.7. Bezpieczeństwo pracy	185
5.8. Współpraca z organami procesowymi	186
Spis ilustracji	189
Wykaz aktów prawnych	191
Bibliografia	195

Wykaz skrótów

- k.c.** - ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.k.** - ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.p.c.** - ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
- k.p.k.** - ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.w.p.k.** - dekret z dnia 23 czerwca 1945 r. - Kodeks Wojskowego Postępowania Karnego (Dz. U. Nr 36, poz. 216; tekst jedn.: Dz. U. z 1956 r. Nr 22, poz. 103 z późn. zm.)
- u.b.a.** - ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 576)
- u.o.z.o.z.** - ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.)

Wstęp

Obok klasycznych badań prowadzonych w krajach śródziemnomorskich czy Egipcie, z którym najczęściej kojarzy nam się archeologia, współcześni archeolodzy coraz częściej wkraczają w nowe obszary badawcze. Przyczyną tego stanu rzeczy są z jednej strony nowe możliwości i nowe wyzwania naukowe, z drugiej strony nie mniej ważne społeczne oczekiwania, jakie stawia się dziś przed archeologią. Archeologia towarzyszy wielkim inwestycjom budowlanym, tak podczas budowy sieci dróg i autostrad, jak i w trakcie inwestycji realizowanych na obszarach staromiejskich. Nowe kategorie zabytków, jakie zaczęły pojawiać się w związku z prowadzeniem tzw. ratowniczych badań archeologicznych, wprowadziły archeologię nie tylko w okres nowożytny, lecz wręcz w już nam współczesny. Dawne granice chronologiczne zaczęły się zacierać. Okres średniowiecza, który jeszcze w latach 80. XX w. wyznaczał w Polsce kres badawczych zainteresowań archeologii, wyraźnie się przesunął.

Trudno dziś jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie, gdzie kończy się archeologia. Czy jej ramy może wyznaczać chronologia, czy też jej istota będzie się opierać wyłącznie na metodyce właściwej badaniom archeologicznym?

Nie ulega wątpliwości, że pozyskiwany w toku badań „nowy” materiał, którym dotąd nie zajmowali się archeolodzy, wiąże się z koniecznością powstawania nowych specjalizacji.

Archeolodzy wkraczają coraz częściej na dawne pola bitewne, są obecni na miejscu katastrof lotniczych, uczestniczą w badaniach dotyczących popełnionych zbrodni ludobójstwa oraz zbrodni wojennych.

Niniejsze opracowanie jest pewną formą wyjścia naprzeciw nowym zainteresowaniom, nowym wyzwaniom oraz możliwościom praktycznego zastosowania archeologii w bardzo specyficznym jej powiązaniu z naukami sądowymi.

Archeologia sądowa jest w Polsce wciąż nową dyscypliną, której możliwości badawcze bywają dość powszechnie mylone bądź są wręcz enigmatyczne. O ile sama nazwa, będąca w istocie bezpośrednim tłumaczeniem angielskiego *forensic archaeology*, nie upowszechniła się jeszcze dość dobrze w Polsce, o tyle okazuje się, że w praktyce badania takie były i nadal są prowadzone w kraju.

Badań tego rodzaju nie nazywano dotąd archeologią sądową, lecz raczej wykorzystaniem metod kryminalistycznych w archeologii bądź, odwrotnie, wykorzystaniem metod archeologicznych w kryminalistyce. Rzecz zatem bardziej dotyczy braku popularyzacji samej nazwy. Inną sprawą jest to, że dotychczasowe, nieliczne jednak, badania archeologiczno-sądowe w większości dotyczyły spraw historycznie odległych, kojarzących się bardziej z wyjaśnianiem kryminalnych ciekawostek sprzed wieków, niż uczestnictwem we współcześnie prowadzonym śledztwie.

Współczesna archeologia sądowa jest z natury rzeczy interdyscyplinarna. Z perspektywy obserwacji krajowych doświadczeń w tym zakresie wydaje się, że obok archeologa w badaniach takich najczęściej uczestniczą: medycy sądowi, historycy, antropolodzy oraz kryminaliści. Takie też profesje reprezentowane są przez autorów niniejszego opracowania.

Nie dziwi zatem, że na krajowym rynku wydawniczym brakowało dotąd fachowej literatury dotyczącej archeologii sądowej. Dominująca w tym zakresie literatura anglosaska, choć ciekawa i liczna, odnosi się jednak do zupełnie innych realiów prawnych, historycznych i kulturowych.

Autorzy zdecydowali się zatem zaproponować pierwsze monograficzne opracowanie dotyczące archeologii sądowej. Nie mają ambicji, by było ono monografią, która w sposób analityczny, kompleksowy i pełny wyczerpie wszystkie wątki badawcze. Jest na to jeszcze za wcześnie. Na krajowym rynku wydawniczym potrzebna jest, zdaniem autorów, książka o charakterze bardziej podręcznikowym, która wskaże na najważniejsze możliwości praktycznego wykorzystania archeologii sądowej i usprawni realizację prowadzonych prac.

Autorzy niniejszego opracowania nie tylko prowadzą zajęcia dydaktyczne, lecz również uczestniczą na co dzień w pracach terenowych i laboratoryjnych. W 2010 r. na Uniwersytecie Wrocławskim między Wydziałem Prawa, Administracji i Ekonomii oraz Wydziałem Nauk Historyczno-Pedagogicznych zostały powołane pierwsze w Polsce Podyplomowe Studia Archeologii Sądowej. Na podstawie przygotowanego i realizowanego programu zajęć oraz uwag i spostrzeżeń uczestników studiów autorzy zdecydowali, aby charakter i zakres merytoryczny niniejszego opracowania nawiązywał do programu prowadzonych zajęć dydaktycznych, które, jak się wydaje, spotkały się z dość dużym zainteresowaniem.

Zaproponowany przez autorów układ pracy został poniekąd zdeterminowany udziałem części autorów (J. Kawecki, P. Konczewski, K. Szwagrzyk) w pracach eks-humacyjnych związanych z badaniami ofiar zbrodni komunistycznych, choć oczywiście obszar badawczych zainteresowań archeologii sądowej jest znacznie szerszy i na przykład w krajach zachodnioeuropejskich dotyczy prac związanych z poszukiwaniem i identyfikacją osób współcześnie zaginionych (w tym ofiar przestępstw kryminalnych).

Książka składa się z pięciu rozdziałów. Zadaniem rozdziału 1 jest właściwe wyjaśnienie przedmiotu badań archeologiczno-sądowych. W rozdziale 2 przedstawiono wybór niezbędnych i najczęściej stosowanych regulacji prawnych wraz z ich komentarzem. Z kolei rozdział 3 w sposób kompleksowy wskazuje na istotę zastosowania badań historycznych, które niejako prowokują i wyznaczają nurt bodaj najczęściej realizowanych prac dotyczących zbrodni ludobójstwa, zbrodni wojennych czy tzw. zbrodni komunistycznych. Rozdział 4 dotyczy wybranych zagadnień z zakresu medycyny sądowej, zwłaszcza tych, które wiążą się z identyfikacją ofiar, identyfikacją obrażeń oraz ustaleniem *modus operandi* sprawców. Zakres zaprezentowanego tu materiału ma ściśle propedeutyczny charakter, a jego wybór został dokonany z myślą o zapoznaniu czytelnika z podstawową problematyką medyczo-sądową, która może znaleźć zastosowanie w pracach archeologiczno-sądowych. W rozdziale 5 przedstawiono praktyczne wykorzystanie archeologii sądowej i jej różnorodnego instrumentarium.

Archeologia sądowa jest dyscypliną, która bardzo często podporządkowana jest procedurom określającym funkcjonowanie organów procesowych (przede wszystkim zaś prokuratury i policji). Stąd też badania archeologiczno-sądowe na

ogół nie mają charakteru *stricte* naukowego, lecz są niejako podporządkowane prowadzonemu śledztwu. W takich sytuacjach to nie archeolog, ale prokurator jest decydującym, który wytycza zakres planowanych czynności. Archeologia daje w tym wypadku całe spektrum możliwości badawczych, ale o ich zastosowaniu decyduje organ procesowy. W polskich realiach prace archeologiczno-sądowe wymagają ściślejszej współpracy specjalistów różnych dyscyplin., którzy muszą umieć ze sobą współpracować.

Autorzy liczą zatem, że oprócz adeptów archeologii po książkę sięgną policjanci, prokuratorzy, historycy zajmujący się historią najnowszą oraz przedstawiciele nauk sądowych (zwłaszcza kryminalistyki). Mają również nadzieję, że niniejsze opracowanie choć w małym stopniu okaże się przydatne w pojawiających się coraz częściej specjalistycznych seminariach czy studiach podyplomowych z zakresu archeologii sądowej. Autorzy pragną również zwrócić uwagę na rangę problemów, jakie podejmuje i jakie może podejmować współczesna archeologia sądowa.

Wrocław, sierpień 2012

Przedmiot i zakres badań archeologii sądowej

1.1. Problemy z właściwą identyfikacją dyscypliny

Nie ulega wątpliwości, że na wstępie należy określić przedmiot oraz zakres badań, jakie podejmuje archeologia sądowa. W istocie należałoby odpowiedzieć na fundamentalne pytanie, czym jest archeologia sądowa. Pojęcie to funkcjonuje w języku polskim od niedawna i w związku z tym bywa wciąż nieco enigmatyczne w odbiorze. Okazuje się, że nawet pośród naukowców różnych, na ogół humanistycznych, kierunków nauki, archeologia sądowa bywa na przykład mylona z archeologią prawną. W tym kontekście słowa „sądowa” czy „prawna” bywają niesłusznie traktowane jako synonimy. Uproszczenia w takim właśnie odbiorze czy raczej konotacji pojęcia „archeologia sądowa” zdarzają się dość często zarówno prawnikom, jak i historykom.

Wypada w tym miejscu przypomnieć, że archeologia prawna jest pojęciem już ugruntowanym w nauce polskiej i jako taka została uznana za dyscyplinę pomocniczą w stosunku do historii państwa i prawa. Zajmuje się ona badaniami materialnych pozostałości związanych z dawnym wymiarem sprawiedliwości. Na gruncie rodzimej literatury piśmiennictwo w tym zakresie jest dość obszerne. Do niewątpliwie fundamentalnych w tym zakresie prac można zaliczyć monografię wybitnego historyka prawa, Witolda Maisla¹. Czytelne we współczesnym nurcie badawczym związanym z archeologią prawną są zwłaszcza badania związane z zabytkami dawnej jurysdykcji karnej. Stąd też badania archeologiczne bywają realizowane na przykład w miejscach, gdzie usytuowane były dawne urządzenia penitencjarne (np. szubienice, pęgierze)².

Traktowanie zatem archeologii prawnej jako archeologii sądowej należy uznać za nieporozumienie wynikające w gruncie rzeczy z niewiedzy na temat

¹ W. Maisel, *Archeologia prawna Polski*, Warszawa 1982; *idem*, *Archeologia prawna Europy*, Warszawa–Poznań 1989.

² Zob. m.in. P. Nocuń, M. Paternoga, A. Tarasiński, *Szubienica w Kątach Wrocławskich w świetle badań w 1998 r.*, Śląskie Sprawozdania Archeologiczne, t. 41, Wrocław 1999, s. 521–526; M. Trzciniński, *Miecz katowski, pęgierz, szubienica. Zabytki jurysdykcji karnej na Dolnym Śląsku (XIII–XVIII)*, Wrocław 2001.

tego, czym zajmują się archeologia prawna i archeologia sądowa i na czym polega ich odrębność.

W szerszym odbiorze społecznym termin „archeologia sądowa” jest również dość często mylnie kojarzony na przykład z przestępczością przeciwko zażytkom archeologicznym czy udziałem archeologa w postępowaniu sądowym w charakterze biegłego. Zdarzają się również zaskakujące i chyba nieco „egzotyczne” próby tłumaczenia, że archeologia sądowa zajmuje się badaniem sytuacji, w których popełniono przestępstwo przy pomocy narzędzia (obiektu) pochodzącego z wykopalisk³. Wyobrażenie sobie sytuacji, w której na przykład sprawca zabójstwa używa kamiennego bądź wykonanego z brązu topora, wydobytego przez niego wcześniej podczas rabunkowych wykopalisk, przypomina raczej scenariusz książki bądź filmu z gatunku kryminału i nie ma nic wspólnego z rzeczywistością.

Współczesne badania archeologiczne wkraczają w czasy późnonowoczesne czy wręcz nam współczesne. Trudno jest dzisiaj jednoznacznie wytyczyć cezurę chronologiczną, która pomogłaby odpowiedzieć na pytanie, gdzie kończy się archeologia. Jeszcze w latach 80. XX w. polscy archeolodzy dość zgodnie uznawali, że okres średniowiecza wytycza górną granicę obszaru pozostającego w kręgu ich naukowych zainteresowań. W ciągu ostatnich 30 lat sytuacja ta diametralnie się zmieniła w szczególności za sprawą zupełnie nowych realiów społeczno-ekonomicznych. Eksplozja różnorodnych inwestycji budowlanych związanych między innymi z budową dróg i autostrad, ale przede wszystkim inwestycje realizowane na obszarach staromiejskich spowodowały, że badania archeologiczne musiały wkroczyć w nowy obszar badawczy związany z okresem późnego średniowiecza i czasów nowożytnych.

Tendencja „odmładzania” archeologii musi siłą rzeczy wiązać się z pojawieniem się nowych specjalizacji, zmiany sposobu kształcenia przyszłych adeptów archeologii. Coraz częściej w programach zajęć zaczynają się pojawiać zatem nowe badawcze kierunki, jak choćby archeologia pól bitewnych czy archeologia konfliktów zbrojnych. Tendencja ta jest zresztą potwierdzeniem takich specjalizacji, które od lat funkcjonują już na świecie⁴. Wspólnym mianownikiem dla rodzących się nowych specjalizacji jest specyfika metodologii badań archeologicznych, dla których kontekst kulturowy odkrywanych obiektów jest sprawą pierwszorzędą. Lokalizacja i chronologia badanych obiektów stają się w tym wypadku drugorzędne. Należy w tym kontekście wyraźnie zaznaczyć, że archeologia sądowa jest ściśle określoną specjalizacją (o czym niżej), do której nie należy wprowadzać innych, nowych, nierozpoznanych dotąd szerzej badawczych tematów, jak choćby wspomnianej wyżej archeologii konfliktów zbrojnych⁵.

³ L. Kordylewski, *Forensyka*, <http://www.kordynet.com/forensyka.html> (dostęp: 5.04.2012).

⁴ Na przykład T. Lynch, J. Cooksey, *Battlefield archaeology*, Chalford 2007; H. Meller (red.), *Schlachtfeldarchäologie*, Halle 2009.

⁵ Badania archeologiczno-sądowe będą dotyczyć jedynie wybranych problemów związanych z badaniem dawnych pobojowisk, jednak wyłącznie w takim zakresie, w jakim będzie to interesować wymiar sprawiedliwości.

1.2. Archeologia a nauki sądowe

Pojawienie się w języku polskim terminu „archeologia sądowa” jest konsekwencją bezpośredniego tłumaczenia terminu *forensic archaeology*. Z powodzeniem od lat funkcjonuje on w literaturze anglojęzycznej, a jego odbiór jest jednoznaczny i niebudzący żadnych nieporozumień.

Termin *forensic archaeology* jest bezpośrednim wskazaniem na ścisły związek archeologii z naukami sądowymi⁶. *Forensic sciences*, a więc nauki sądowe, to określenie, które ma w zasadzie w języku angielskim ugruntowaną konotację. Słowo *forensic* tradycyjnie już w języku angielskim kojarzone jest z szeroko rozumianym sądownictwem. Tłumaczone jest najczęściej jako „związane ze stosowaniem lub oznaczające stosowanie naukowych metod i technik podczas śledztwa”⁷. Ta pozornie lakoniczna definicja w gruncie rzeczy doskonale określa obszar naukowych zainteresowań nauk sądowych. Nawet pobieżna lektura wydawanego od 1960 r. czasopisma „Z Zagadnień Nauk Sądowych” („Problems of Forensic Science”)⁸ wskazuje na bardzo interdyscyplinarny charakter nauk sądowych, gdzie obok zagadnień z zakresu kryminalistyki i kryminologii znajdują się badania medyczne, biologiczne czy antropologiczno-sądowe.

Tłumaczenie terminu *forensic sciences* na język polski jako „nauki sądowe” jest zatem w pełni zrozumiałe i znajduje swoje odzwierciedlenie przykładowo w postaci funkcjonujących instytucji, w których nazwie pojęcie to znalazło swoje bezpośrednie odbicie, na przykład Centrum Nauk Sądowych Uniwersytetu Warszawskiego czy Instytut Ekspertyz Sądowych, który w okresie międzywojennym nazywał się Instytutem do Badań Naukowo-Sądowych.

Propozycje, aby do języka polskiego przyjąć spolszczoną wersję angielskiego *forensic* w postaci rzeczownika (forensyka) czy przymiotnika (forensyczny) nie wydają się uzasadnione⁹. Archeologia sądowa miałaby bowiem nazywać się archeologią forensyczną czy forensykalną, co byłoby, zdaniem autorów, sztucznym i niezrozumiałym zupełnie tworem językowym. Należy przypomnieć, że inne dyscypliny nauki związane z naukami sądowymi mają już ugruntowaną pozycję, jak medycyna sądowa, antropologia sądowa czy chemia sądowa, a identyfikacja przedmiotu ich badań nie budzi żadnego problemu.

Warto, rzecz jasna, przy tej okazji przypomnieć, że archeologia (z greckiego *archaios* – dawny, *logos* – mowa, opowieść) w dużym uproszczeniu jest nauką badającą dawne dzieje człowieka na podstawie materialnych pozostałości jego działalności¹⁰. Opiera się w gruncie rzeczy na rekonstrukcji zdarzeń z przeszłości. Na podstawie zabezpieczonych śladów danego zdarzenia mamy odpowiedzieć na pytanie, co się wydarzyło. Jest to klasyczna forma wnioskowania redukcyjnego.

Archeologia sądowa będzie zatem przede wszystkim towarzyszyć postępowaniom prokuratorskim i sądowym w toku prowadzonych śledztw oraz do-

⁶ Również w języku włoskim np. M. Borrini, *Archeologia Forense*, Milano 2010.

⁷ <http://oxforddictionaries.com/definition/forensic?q=forensic>

⁸ Artykuły zamieszczane w tym czasopiśmie dostępne są również w wersji PDF na stronie <http://www.forensicscience.pl/>.

⁹ L. Kordylewski, *Forensyka*, <http://www.kordynet.com./forensyka.html> (dostęp: 5.04.2012).

¹⁰ D. Ławicka, *Wstęp do archeologii*, Warszawa-Kraków 2003, s. 5.

Jerzy KAWECKI – doktor nauk medycznych; specjalista medycyny sądowej; starszy wykładowca w Katedrze i Zakładzie Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu; biegły sądowy z wieloletnim doświadczeniem zawodowym; autor kilkudziesięciu publikacji z zakresu medycyny sądowej.

Paweł KONCZEWSKI – doktor nauk humanistycznych w dziedzinie archeologii; wykładowca w Instytucie Archeologii oraz na Międzywydziałowych Studiach Podyplomowych Archeologii Sądowej na Uniwersytecie Wrocławskim; brał udział w badaniach grobów ofiar zbrodni wojennych i zbrodni komunistycznych na terenie Polski; autor kilkudziesięciu publikacji dotyczących archeologii oraz zagadnień związanych z badaniem konfliktów zbrojnych i towarzyszących im zdarzeń przestępczych, szczególnie z badaniem grobów ofiar.

Krzysztof SZWAGRZYK – doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie historii; naczelnik Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu; pełnomocnik Prezesa IPN do spraw poszukiwań nieznanych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego z lat 1944-1956.

Maciej TRZCIŃSKI – doktor habilitowany nauk prawnych; kryminalistyk i archeolog; adiunkt w Katedrze Kryminalistyki na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz kierownik Międzywydziałowych Studiów Podyplomowych Archeologii Sądowej na Uniwersytecie Wrocławskim; autor kilkudziesięciu publikacji z zakresu prawa ochrony dziedzictwa kultury, uwzględniających w szczególności problematykę przestępczości przeciwko zabytkom i dziełom sztuki.

PUBLIKACJA jest podręcznikiem o charakterze interdyscyplinarnym, zawierającym najważniejsze informacje z zakresu archeologii, kryminalistyki oraz medycyny sądowej, a także wybór regulacji prawnych niezbędnych w pracy archeologa sądowego.

W opracowaniu omówiono m.in. takie zagadnienia jak:

- konteksty i sposoby odnajdywania szczątków ludzkich,
- metody identyfikacji zwłok,
- dokumentacja polowa,
- badania historyczne w powiązaniu z innymi dyscyplinami,
- przepisy prawne w archeologii.

Integralną częścią podręcznika jest rozdział poświęcony współczesnym badaniom związanym z historią najnowszą, zwłaszcza badaniom zbrodni komunistycznych.

Rozważania teoretyczne zawarte w opracowaniu oparte zostały na praktycznych doświadczeniach autorów.

Książka przeznaczona jest przede wszystkim dla archeologów i historyków; informacje w niej zawarte będą cenne również dla antropologów, kryminalistyków, a także prokuratorów i funkcjonariuszy Policji.

ISBN 978-83-264-4057-1

9 788326 440571

cena 49 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:
infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl